

RAZPRAVE

Marija Wakounig

Žandarji ali roparji?*

Integracija Uskokov kot regionalni problem

Migracija ljudi povzroča v vsakem času, v katerem se odvija, probleme. Pa naj gre za prostor, katerega migranti zapustijo, za kraje, skozi katere migrirajo, največje pa tam, kjer se migranti naselijo. Večina ljudi po svoji naravi sprememb svojega ožjega okolja ne odobrava; novosti, reforme, na sploh pa vse tuje celo odklanja. Nekako takšno duhovno razpoloženje je najbrž prevladovalo v prvi polovici 16. stoletja ob slovensko-hrvaški meji, ko so se pojavili prvi Uskoki.

V prispevku bo govora o naselitvi, integraciji in verskem vprašanju Uskokov; tematika je časovno omejena na prvo polovico 16. stoletja, geografsko pa na obmejni pas med Kranjsko in Hrvaško.

1. Naselitev Uskokov v obmejnem pasu

Beseda žandar je francoskega izvora in prvotno pomeni osebnega gardista francoskih kraljev; tekom 17. stoletja je beseda dobila današnji pomen, namreč policaj oziroma oboroženi mož. Tegobe časa so pravoslavne begunce z Balkana prisilile, da so postali po begu in naselitvi v obmejnem pasu oboje v enem: zaščitniki meje in roparji tako na osmanski kot na habsburški strani.

V tridesetih letih 16. stoletja se v listinah prvič pojavljajo pojmi »wlassy«, »herüber gefallne turkhen«, »pribegi«, »predawetz« in tudi »vyskhok«¹, ki so pomenili sinonimno isto, namreč pravoslavne begunce z osmanskih predelov Balkana. Termin Uskok, ki etimološko pomeni »v nekaj skočiti«, se je med 1540 in 1560 uporabljal najpogosteje.² Konec šestdesetih let je gusarjenje senjskih Uskokov diskreditiralo prvotni pomen. Sodobniki, posebno Benečani, so z Uskoki enačili pirate in roparje.³

* Referat na 31. zborovanju slovenskih zgodovinarjev »Regionalni vidiki slovenske zgodovine«; Maribor, 10. – 12. oktobra 2002.

¹ Sodobni viri kažejo, da so se termini tehnici regionalno različno uporabljali. Prim. pismo Ivana Karloviča Ivanu Kacijanarju, Mutnica 1530 septembra 14. MHSM 35/Monumenta Habsburgica 1, števil. 442, 415f; pismo Ivana Kacijanarja kralju Ferdinandu I., Ljubljana, 23. junij 1531. Acta confinii 3, števil. 1, 387.

² Nikola Jurišič nadvojvodi Ferdinandu, Ljubljana 22. oktobra 1538. MHSM 38/Monumenta Habsburgica 2, števil. 409, 409f. V pismu Petru Kegleviču govori nadvojvoda Ferdinand, Dunaj, 6. novembra 1558, isto tam, števil. 410, 411, o »Rasciani sive Serviani atque Valachi, quos vulgo Zytschy vocant«. Včasih se je uporabljal tudi terminus martholos (armatholos = čuvaj, vojak). Prim. Vasko Simoniti, Vojaška organizacija na Slovenskem v 16. stoletju. Ljubljana 1991, 125–127; Catherine Wendy Bracewell, The Uskoks of Senj. Piracy, Banditry and Holy War in the Sixteenth Century. Ithaka/London 1992, 29.

³ K transformaciji termina prim. Gunther E. Rothenberg, The Austrian Military Border in Croatia 1522–1747. Urbana 1960 (Illinois Studies in the Social Science 48), 28; Bracewell, Uskoks, 58.

Kdo so bili Uskoki? Po bitki pri Mohaču 1526 se je meja Osmanskega cesarstva precej premaknila in bila samo nekaj kilometrov oddaljena od habsburških dežel. Pravoslavnim Vlahom Balkana, ki so pod Osmani kot del vojaškega sistema uživali posebne pravice, je po 1526 pretilo poslabšanje položaja in izguba privilegijev.⁴ Zaradi tega so bežali posamezno ali v večjih skupinah na »ostanke ostankov« hrvško-ogrskega teritorija, na beneško – in na habsburško stran. Po prestopu meje so se pogajali s tamkajšnjimi vojaškimi poveljniki, ki so od približno 1522 – potem ko je deželni knez Ferdinand formalno ustanovil predhodnico Vojne Krajine, takozvano »gränitz«⁵ –, upravljali utrdbe.⁶ Begunci so v samozavestnih pogajanjih skušali prepričati med drugimi Ivana Kacijanarja o posebnem statusu, ki so ga uživali pri Osmanih, o svojih kvalifikacijah in sposobnostih na vojaškem področju. Kacijanar, sprva dosti skeptičen, je v svojih poročilih in pismih nadvojvodi Ferdinandu predlagal, da se tavajoče begunce naseli iz strateških vidikov v okolici Kostela in Poljan. Z naselitvijo bi precej zapuščena kraja bila boljše varovana pred nenadnimi vpadi sovražnih Osmanov. Begunce je opisal večje druge strani meje, kar bi bilo za obrambo zelo koristno; tudi ni pozabil omeniti, da so bili tujci pri Osmanih deležni posebnih pravic (»mit ainer freyhait begabt«).⁷

Med pogajanja je prišlo do prvih konfliktov med domačini in Uskoki, kar je pereče vprašanje, kam z njimi, precej zavleklo.⁸ Naval organiziranih beguncev ni prenehal, saj se je po Bosni raznesla tiha pošta, da se jim na oni strani meje obetata za opravljanje vojaške službe nova domovina in ohranitev privilegijev. Ker so Habsburžani nujno rabili okrepitev mejne obrambe, po možnosti brezplačno, so bili pripravljeni naseliti begunce s posebnimi pravicami. Leta 1535 je Ferdinand I. žumberškemu Uskokom izstavil privilegij.⁹ V zameno za brezplačno vojaško službo jih je nastanil na gospostvu vdove Kobašic, jih odvezal plačevanja davkov, opravljanja desetine, služnosti in tlake za dvajset let. Ta privilegij je bil učinkoviti signal za prihod nadaljnjih beguncev, katerim so bila leta 1538 dodeljena zemljišča v Varaždinu. Tudi tokrat jim je Ferdinand I. izstavil podoben privilegij, vrhu tega pa dovolil, da se organizirajo v skupinah po 200 vojakov pod lastnim vojvodo. Medtem ko je vojvoda za svojo nalogo dobil 50 dukatov letne plače, za katero je oddal tretjino plena, so si vojaški kolonisti svojo službo financirali samo s plenom.¹⁰

⁴ Gunther E. Rothenberg, *Die österreichische Militärgrenze in Kroatien 1522 bis 1881*. Wien/München 1970, 33; Bracewell, *Uskoks*, 41–43.

⁵ Prim. sporazum med nadvojvodo Ferdinandom in Krstom Frankopamskim, Brüssel, 22. marca 1522, cit. pri Rothenbergu, *Militärgrenze*, 27f.; Arnold Suppan (ed.), *Zwischen Adria und Karawanken*. Berlin 1998 (*Deutsche Geschichte im Osten Europas* 7), 132f.

⁶ Rothenberg, *Austrian Military Border*, 28; isti, *Militärgrenze*, 34.

⁷ Poročilo Ivana Kacijanarja nadvojvodi Ferdinandu, Ljubljana, 23. junija 1531. MHSM 20/Acta confinii 3, št. 1, 387. Privileg Ferdinanda I. Dunaj 1535 junij 5. MHSM 20/Acta confinii 3, št. 2, 388–390. Prim. Rothenberg, *Austrian Military Border*, 29; isti, *Militärgrenze*, 34; Suppan, *Adria*, 135.

⁸ Karl Kaser, *Freier Bauer und Soldat. Die Militarisierung der agrarischen Gesellschaft an der kroatisch-slavonischen Grenze (1535–1881)*. Wien/Köln/Weimar 1997 (=Zur Kunde Südosteuropas II/22), 64.

⁹ Privileg Ferdinanda I. Dunaj, 5. junija 1535. MHSM 20/Acta confinii 3, št. 2, 388–390. Prim. Rothenberg, *Austrian Military Border*, 29; isti, *Militärgrenze*, 34; Suppan, *Adria*, 135.

¹⁰ Privileg Ferdinanda I., Linz, 5. septembra 1538. MHSM 15/Acta confinii 1, št. 5, 5f. Prim. Tudi Rothenberg, *Austrian Military Border*, 30; isti, *Militärgrenze*, 34; Suppan, *Adria*, 135.

2. Integracija versus getoizacija

V tem sklopu je treba omeniti, da vojaški kolonisti seveda niso bili popolnoma svobodni, uživali pa so posebne pravice v odnosu do domačega, podložnega prebivalstva. Privilegije je treba tolmačiti tudi kot poskus integracije potepajočih in nestalnih ljudi, ki bi posebno za časa osmanskih vpadov ogrožali po nepotrebnem notranji mir. Oblasti so skušale z dodelitvijo zemljišč in z odvezo od plačevanja dajatev v zameno za brezplačno vojaško službo preprečiti nemir in obenem Uskoke tesno vezati nase; s to lojalnostjo so se znebile perečega problema, kako in s kakšnim denarjem braniti mejo proti Osmanskemu imperiju. Poseg Habsburžanov v obmejni pas ter naselitev novega prebivalstva sta korak za korakom pospešila razvoj novega družbenega, gospodarskega in vojaškega sistema ob meji.¹¹ Ob slovensko-hrvaški meji sta se spremenila sestava prebivalstva in življenje nasploh.

Že naselitev Uskokov, čeprav na deloma zapuščenih in opustošenih zemljiščih, je vzne-
mirila okolico. Do pravih izgrediv pa je prišlo, ko so plemiči in njihovi podložniki spoznali, da tujci, povrh še privilegirani, ne bodo ostali le začasno, temveč, da bo treba z njimi živeti. Še preden je prišlo v obmejnem pasu do zamenjave posesti z namenom, da bi se Uskokom odredilo strnjeno ozemlje v Žumberku, v Gorjancih, v okolici Metlike ter v belokrajnskih vaseh ob Kolpi (Bojanci, Marindol, Miliči, Paunoviči), so se plemiči skušali Uskokov znebiti.¹² A ne samo, da jih ni bilo moč podjarmiti, še več, vsepovsod so le pasli živino, delali škodo in niso imeli nobenega odnosa do poljedelstva. Podložniki, ki so v prvih desetletjih 16. stoletja hudo trpeli pod nadlego španskih najemnikov¹³, so povezovali begunce z njimi, tako da so jih od vsega začetka odklanjali.

Privilegiran položaj, samozavesten nastop Uskokov, njihove navade in način oblačenja v kožuhe in cape, vse to je delovalo odklonilno. Čeprav so Uskoki prišli z družinami in bi preko otrok bilo možno premostiti predsodke, se zdi, da so domačini bili prepričani, da jabolko ne pade daleč od drevesa. Po naselitvi na strnjenih zemljiščih se stanje ni znatnoboljšalo. Kot živinorejski vojaški kolonisti se niso bili pripravljene prilagoditi. Da si ohranijo svoj socialni status in se izognejo podložništvu, so iz nezmožnosti ali iz ponosa zanemarjali zemljišča. Ker hrana in druge potrebščine za družino niso rasle na drevesih, so si te stvari nemalokrat priskrbeli na kriminalni način.¹⁴

Te prakse so bile seveda kontraproduktivne, saj so zastrupile ozračje in uničile tudi najmanjši poskus zbliževanja med Uskoki in domačini. Medtem, ko so se Uskoki pritoževali pri oblasteh zaradi svojega bornega življenja, so jim domačini očitali, da zlorablajo vojaško službo ob meji za dogovore z Osmani, da tostran meje vohunijo za sovražnika in ga spodbujajo za vpade in da prodajajo ljudi v osmansko suženjstvo.¹⁵ Zaradi ovadb so se Uskoki hudo maščevali. Pomanjkanje plena na oni strani meje, lakota in glad so razen tega pogojevali, da so Uskoki še bolj nadlegovali domačine, jim ropali stvari, ki so jih nato skušali prodati.

¹¹ Kaser, Freier Bauer, 61.

¹² Kaser, Freier Bauer, 63.

¹³ Simoniti, Vojaška organizacija, 130f.

¹⁴ Prim. na primer MHSM 35/Monumenta Habsburgica 1, štev. 463 in 471, 435, 441, 9. oziroma 23. oktobra 1530.

¹⁵ Velepolestniki so trdili, da Uskoki vsak dan prispevajo »zu gross irrung und zwittracht zwischen den armen untertanen«, kar onemogoča sožitja (Klaić, Ostaci ostataka, 288). Uskoki so se branili, češ da jim veleposestniki z nasiljem otežujejo življenje. Klaić, Ostaci ostataka, 289. Prim. tudi peticijo zagrebskega kapitlja Ferdinandu I., Dubrava, 15. junija 1543. MHSM 40/Monumenta Habsburgica 3, štev. 159, 153f.

V skrajnem primeru so v strahu pred ponovno ovadbo napadene in oropane tudi ubili. Domačini so oblastem grozili z odselitvijo iz obmejnega pasu.¹⁶

Živeti na strnjenem ozemlju, kot je bil na primer Žumberak, je pravzaprav pomenilo živeti v getu. Getoizacija je v pozitivnem smislu besede ščitila Uskoke pred izgubo lastnega jezika, navad in načina življenja, v negativnem smislu jih je izolirala in preprečevala, da bi se seznanili in občevali z zunanjim, sosednjim svetom. To ekskluzivno ali eksteritorialno stanje (regija v regiji) je pogojevalo nesložnost med Uskoki samimi ter med Uskoki in domačini, kar je zaviralo udomačitev v novi domovini.

Uskoki za domačine niso bili privlačni. Vendar, če si je kdo hotel izboljšati osebni položaj, se otresti podložništva in uživati privilegije, ali če je imel kaj za prikriti, potem se je skušal uvrstiti med Uskoke. Z Uskoki so se družile tudi osebe, ki so si obetale pustolovščin. Ker domačini vsakdana priseljencev niso poznali, so si ga razlagali na svoj način, ki ni ustrezal resnici. Pohodi vojaških kolonistov na drugo stran meje, od koder so baje prinašali obilen plen, so prožili fantazije. Marsikateri domačin, ki mu je presedalo enolično in s stalno nevarnostjo prežeto življenje, je iskal stike z Uskoki.

Naselitev vojaških kolonistov na strnjenem ozemlju je pogojevala tudi razvoj roparskih band.¹⁷ Tisti Uskoki, ki so za posebne posle dobivali občasno plačo – in še ta jih najpogosteje ni dosegla –, so jo skušali nadomestiti z organiziranim ropanjem v notranjosti in po osmanskem teritoriju.¹⁸ Oblasti so izplačevanje zavlačevale in materialno stisko sramotno izrabljale v pričakovanju, da bodo lačni vojaški kolonisti s krutostjo napadali sovražnika. Pregovor, ki ga je zapisal Nikola Jurišić Ferdinandu I., pravzaprav vse pove: »... wenn der wolff sat ist, so ist er nichts werdt ...«¹⁹ (sit volk ni kaj vreden). Nemotiviranim in lačnim Uskokom torej ni preostalo drugega, kot da ropajo.

V začetku štiridesetih let 16. stol. so se napadi osmanskih čet ob meji stopnjevali. Uskoki so nepregledno situacijo izrabili oziroma zlorabili za prehode čez mejo, na katerih so v osmansko suženjstvo vozili tudi domačine. Čeprav je Ferdinand I. v privilegiju iz leta 1538 izrecno prepovedal, da se imenitnih muslimov ne sme napadati, so jih ugrabljali in z uspehom terjali visoke odkupnine.²⁰ Istočasno so trume Uskokov plenile po notranjosti in s tem ogrožale notranji mir. To je bil povod, da so dobili 1540 glavarja, ki naj bi jih nadzoroval in pazil, da bi funkcije žandarja ne zamenjali s funkcijo roparja in tako škodili lastnemu prebivalstvu.²¹

¹⁶ Hans Ungnad Ferdinandu I., Slavonija 1540. MHSM 40/Monumenta Habsburgica 3, šte. 46, 45f: »... wie beschwerlich, verdächtig und ungeschickt sich di herüber ubergefallnen Ussgokhen halten, nemblich, das die negst gesessnen christlichen underthanen bey und undter inen weder ihres leibs, lebens, noch guets sicher, sondern sie werden von inen den Uskgokhen etwo gar an alle, etwo gar umb liederlich ursach haimblich und offentlich jämerlich ermordt, umbracht und ir guet und armuet, sonderlich traidt und anders ir narung und underhaltung geraubt und mit gewaltgenumben; desgleichen in ander muetwillig weeg dermassen mit inen hausen und handln, das inen zu wonen weder leidlich noch muglich sein wirdt.« Ungnad piše dalje, da se hoče »nambhafte anczall der christlichen underthanen aus Crain und denselben orten, wo sy inen am nägsten gesessen, aufmachen und gar darvon ziehen werden«.

¹⁷ Bracewell, Uskoks, 38.

¹⁸ Prim. MHSM 35/Monumenta Habsburgica 1, šte. 261, 253f.; ter Klaić, Ostaci ostataka, 281f.

¹⁹ Nikola Jurišić Ferdinandu I., Ljubljana, 22. oktobra 1538. MHSM 38/Monumenta Habsburgica 2, šte. 409, 409f.

²⁰ Peter Sugar, The Ottoman Professional Prisoner on the Western Borders of the Empire in the Sixteenth and Seventeenth Century. V: Etudes Balkaniques 7 (1971), 89–91.

²¹ Glavna vloga glavarja je bila preprečiti, da Uskoki ne bi nobenega (to se pravi katoliškega domačina) »unpillerlicherweis dringen oder beschwären«. Ferdinand I. Hansu Wernecku, Dunaj, 20. oktobra 1543. MHSM 20/Acta confinii 3, šte. 7, 399.

3. Versko vprašanje

Ferdinand I. se v privilegijah iz let 1535 in 1538 ni dotikal veroizpovedi Uskokov. Habsburžana, ki je užival v Španiji katoliško vzgojo²², pravoslavje navidez ni preveč tangiralo. Kot se zdi, je bil glede vere zelo radoveden. Tako si je na primer pustil leta 1526 iz Prage prinesiti vrsto husitskih knjig, katere je tudi prebral. Ker knjig ni vrnil, jih do danes hrani narodna knjižnica na Dunaju (ÖNB). Istega leta (1526) se je odpravil slavní diplomat Žiga Herberstein drugič v Rusijo.²³ Ferdinand je dal poslati za njim Fabrijev izvod »Ad Serenissimum Pricipem Ferdinandum Archiducem Austriae, Moscovitarum iuxta mare glaciale religio«²⁴ in prosil Herbersteina, da se seznani s pravoslavnimi shizmatiki in da se dobro informira o pravoslavni veri.²⁵ In zares, v letu 1549 izdani latinski *Moscovii* (*Rerum Moscovitarum Comentarium*)²⁶ je diplomat več kot polovico knjige posvetil verskim in teološkim vprašanjem.²⁷

Med potovanjem in izidom knjige je minilo nad dvajset let. V tem času se je v notranjosti habsburških dežel začelo uveljavljati novo versko mnenje. To je bil čas, v katerem so »neverni«²⁸ Osmani pritiskali na »katoliško«²⁹ državo in čas, v katerem se je odvijal najhujši naval beguncev iz Osmanskega cesarstva. Ferdinandu in oblastem ni preostalo drugega, kot da pravoslavje Uskokov tolerirajo. Čeprav so verski običaji poleg drugih posebnosti motili staroselce²⁸, še bolj pa cerkvene oblasti²⁹, je Ferdinand preslišal tozadevne pritožbe. Ofenzivni poskusi spreobrnitve bi po nepotrebnem ogrožali jugovzhodno mejo. Kajti Uskoki, ki niso kazali nobene pripravljenosti prilagoditi se, ki so se izognili vsaki oviri, bi bili zmožni, posebej še s Hansom Ungnadom, ki je kot zavesten in ognjeviti protestant poveljeval ob meji, destabilizirati mejo oziroma jo predati Osmanom.

²² K vzgoji in mladosti Ferdinanda v Španiji prim. Friedrich Edelmayer, *El hermano expulsado: Don Fernando. V: Torre de los Lujanes 39*. Madrid 1999, 147–161; isti, *Cuántos tronos usurpados? Cuestiones sucesorias en la casa de Austria (1500–1531)*. V: Carlos V/Karl V. 1500–2000. Simposio Internacional, Viena 7–11 de marzo de 2000. Alfred Kohler (izd.). Madrid 2001, 623–637; isti, *Viele usurpierte Throne? Sukzessionsfragen im Hause Österreich (1500–1531)*. V: Karl V. 1500–1558. Neue Perspektiven seiner Herrschaft in Europa und Übersee. Alfred Kohler, Barbara Haider in Christine Ottner (izd.). Wien 2002 (=Zentraleuropa-Studien 6) 245–260.

²³ Med drugimi publikacijami prim. Harald Tersch, *Österreichische Selbstzeugnisse des Spätmittelalters und der Frühen Neuzeit (1400–1650). Eine Darstellung in Einzelbeiträgen*. Wien/Köln/Weimar 1998, 193–213; Marija Wakounig, *Sigismund von Herberstein*. V: Silvano Cavazza (izd.), *Divus Maximilianus. Una contea per i Goriziani 1500–1619*. Mariano del Friuli 2002, 175–181.

²⁴ Prim. P. L. Helbing, Dr. Johannes Fabri, Generalvikar von Konstanz und Bischof von Wien 1478–1541, Münster 1941.

²⁵ Prim. Frank Kämpfer, *Siegmund von Herbersteins »Rerum Moscovitarum Comentarium« als religionsgeschichtliche Quelle*. V: Gerhard Pferschy (izd.), *Siegmund von Herberstein. Kaiserlicher Gesandter und Begründer der Rußlandkunde und die europäische Diplomatie*. Graz 1989, 147–164, tukaj 148.

²⁶ Prim. Walter Leitsch, *Probleme bei der Edition von Herbersteins Moscovia*. V: Gerhard Pferschy (izd.), *Siegmund von Herberstein. Kaiserlicher Gesandter und Begründer der Rußlandkunde und die europäische Diplomatie*. Graz 1989, 165–178.

²⁷ Kämpfer, *Siegmund von Herberstein*, 148; Iskra Schwarcz, *Die Anfänge der russisch-österreichischen Beziehungen im Spiegel der Chroniken und diplomatischen Berichte Ende des 15. Jahrhunderts*. V: Alfred Stirnemann, Gerhard Wilfinger (izd.), *Rußland und Österreich*. Innsbruck/Wien 1999 (Pro Oriente 23), 68–75, tukaj 73.

²⁸ Prim. individualne vzroke, ki jih navaja Ivan Babonosič v pismu svojemu sinu Sekuli, Slunj, 1. avgusta 1543. MHSM 40/Monumenta Habsburgica 3, št. 160, 154f.

²⁹ Prim. med drugimi peticijo Ferdinandu I., Dubrava, 15. julija 1543. MHSM 40/Monumenta Habsburgica 3, št. 159, 153.

Uskoki, ki so v prvi polovici 16. stoletja dobili novo domovino ob slovensko-hrvaški meji kot vojaški kolonisti, so kljub naselitvi na strnjenih in s tem izoliranih ozemljih bistveno spremenili sliko regije. Domačinom ni bil trn v peti samo njihov privilegiran status, motil jih je njihov drugačen način vsakdanjega in verskega življenja ter nepripravljenost prilagoditi se. Pričakovanja domačinov se niso ujemala s pričakovanji Uskokov. V prvi polovici 16. stoletja so t.i. mostove gradili samo tisti domačini, ki so od uskoškega načina življenja pričakovali pustolovščino. Pot nazaj jim je bila čestokrat zaprta. Da se domačini in tujci niso mogli integrirati, za to so poskrbele tudi zunanje, politične okoliščine.

Na vprašanje, ali so bili Uskoki kot vojaški kolonisti žandarji ali roparji, ni enostavno odgovoriti. Od zgoraj, torej od državnih oblasti zaukazana integracija beguncev je od vsega začetka naletela na močan odpor staroselcev. Kljub osmanski nevarnosti niso bili pripravljeni sprejeti beguncev. Ti zopet niso kazali pripravljenosti prilagoditi se. To stanje, brezplačna vojaška služba ter pomanjkanje najnujnejših življenjskih potrebščin so naredili iz žandarjev tudi roparje.

Zusammenfassung

Marija Wakounig

Gendarmen oder Räuber? Integration der Uskoken als regionales Problem

Die Ansiedlung und Integration der Uskoken in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts an der slowenisch-kroatischen Grenze, die wesentlich zur Herausbildung der Militärgrenze beitrug, ging nicht ohne regionale Probleme vor sich. Nach der Schlacht bei Mohač im Jahre 1526 floh ein Teil der orthodoxen und katholischen Bevölkerung, nachdem sie ihre Privilegien verloren hatte, aus dem Osmanenreich. Auf der anderen Seite der Grenze boten diese Flüchtlinge den habsburgischen Befehlshabern – gegen die Bestätigung ihrer Privilegien – ihre Militärdienste gegen die Osmanen an. Ferdinand I. befreite die Uskoken in den Jahren 1535 und 1538 für 20 Jahre von der Steuer-, Zehent-, Dienst- und Fronpflicht. Im Jahre 1564 bestätigte er dieses Privilegium wieder ohne die 20-jährige Befristung.

Da die Uskoken als Grenzsoldaten eine privilegierte Stellung gegenüber den einheimischen bäuerlichen Untertanen genossen, kam es in den gegenseitigen Beziehungen zu gravierenden Problemen. Dazu trugen auch die Schlossherren bei, die die relative persönliche Freiheit der angesiedelten Grenzsoldaten nicht akzeptierten, aber auch die Militärbehörden, die erwarteten, die geschlossen angesiedelten Uskoken würden ihren Lebensunterhalt in der Landwirtschaft und in der Kriegsbeute an der osmanischen Seite der Grenze finden. Doch die Uskoken passten ihre Sitten und Bräuche sowie ihre Lebensweise nicht an die neuen Verhältnisse an, was bei den Altsassen Anstoß erregte. Gegenseitige Beschuldigungen und Denunziationen bei Ferdinand I. zeugen davon, dass die Uskoken den Beutemangel auf Seiten des Osmanenreiches durch Raubüberfälle im Landesinneren kompensierten. Oft kam es zu heftigen Auseinandersetzungen und sogar Mordfällen. Die Integration der Uskoken im Grenzstreifen wurde lange Zeit durch mehrere Faktoren behindert, wie etwa durch Stereotypen sowohl bei den Uskoken als auch bei der einheimischen Bevölkerung, ferner durch die mangelnde Bereitschaft auf beiden Seiten, einander als Nachbarn zu akzeptieren, auch durch unterschiedliches Glaubensbekenntnis, andere Lebensweise ect. Als größtes Hindernis ist die Ansiedlung der Uskoken in einem geschlossenen Gebiet zu betrachten, wo eine »Region in der Region« mit eigenen Regeln geschaffen wurde. Die Geborgenheit, die eine derartige Lebensweise zu bieten schien, war die Ursache für ihre Isolation in der neuen Heimat, behinderte sie doch tolerante Beziehungen zwischen den »Fremden« und den Einheimischen und förderte somit die Entstehung von Räuberbanden. Unentgeltlicher Militärdienst und Mangel an den notwendigsten Lebensmitteln bewirkten, dass aus Grenzsoldaten gelegentlich auch Räuber wurden. Um 1550 spitzte sich die Grenzsituation in einem Maße zu, dass der Name »Uskoken« zu einem Synonym für Räuber wurde, und zwar nicht nur wegen der Uskoken-Seeräuberei von Senj.